

Др Љубиша Б. Васиљевић¹, музејски саветник
Народни музеј Крушевац
Србија

Драгана Ч. Латинчић², виши кустос
Музеј града Београда
Србија

АРХЕОЛОШКЕ ТЕМЕ У НОВОЈ СЕРИЈИ ЧАСОПИСА МУЗЕЈИ

Сажетак: У раду је дат преглед чланака посвећених темама из области археологије, публикованих у првих седам бројева нове серије часописа *Музеји*. Реч је о укупно петнаест прилога, од којих осам текстова тематски садржи директно археолошку проблематику. Пет чланака обрађује шире музеолошке аспекте, уз осврте на поједина питања везана за археологију, а у преостала два рада објављени су прикази археолошких публикација.

Кључне речи: *Музеји*, часопис, археологија, музеологија, чланци, прикази

Две деценије рада обновљеног Музејског друштва Србије представљају повод за осврте и рекапитулације на бројне активности које је Друштво остварило у периоду од 2001. до 2021. године. Једна од рекапитулација је и овај текст који обрађује радове са археолошким темама публикованим у новој серији часописа *Музеји*. У периоду од 2008. до 2020. године из штампе је изашло седам бројева часописа, на чијим страницама су објављени стручни радови везани за различите проблематике музејске делатности.

Чланак представља све текстове публиковане у новој серији *Музеја*, који се дотичу питања везаних за археологију, а могу се поделити на: радове посвећене директно археолошкој тематици, текстове који се баве ширим контекстом музеологије са аспектима везаним за археологију и приказе археолошких публикација. Текстови се нижу хронолошким редом – по бројевима у којима су публиковани, чиме се добија увид у динамику публикавања и заступљеност археолошких текстова.

¹ ljubisa05@gmail.com; Ljubiša B. Vasiljević, National Museum Kruševac, Serbia

² dragana.latincic@mgb.org.rs; Dragana Č. Latinčić, Belgrade City Museum, Serbia

У првом броју часописа *Музеји* археолошке теме нису обрађиване.

Други број часописа кроз чланак археолога Мирка Бабића (Музеј Семберије, Бијељина) „Музејске едукативне радионице – у оквиру интерактивних наставних и ваннаставних активности наших школа” доноси предлоге за осавремењивање музејских презентација, гледано кроз призму нових могућности представљања и афирмације наслеђа, које је донео почетак 21. века. Аутор сматра да адекватан одговор музеја на појаву нових технологија, са циљем промоције музејских садржаја, треба да буде организовање музејских едукативних радионица. У тексту се наводи да овакви програми треба да буду намењени свим категоријама посетилаца, премда предложени модели едукативних часова указују да се примарна идеја, ипак, првенствено односи на едукацију школске популације. У оквиру предлога за теме музејских едукативних радионица, аутор предлаже програме посвећене и археолошкој проблематици, као што су: традиционална израда керамике, тајне ковачког заната и израде метала (традиционални приступ), знања човека у праисторији – „вештине човека леденог и каменог доба” (паљење ватре, израда алатки од кремена, обрада глачаних секира...), летње вечери археолошког (и етно) филма. У тексту су представљени примери едукативног часа са прецизно изложеном структуром и садржајем. Наставна јединица посвећена палеолиту и неолиту (палеолит, неолит – усавршена обрада камена, неолит – производња грнчарије) обухвата представљање очигледних примера и праксу, са циљем усвајања сазнања о техникама обраде камена, које су обема епохама даривале назив. Као циљ радионице наведено је савладавање вештина људи из епоха камених доба, са разумевањем друштвеног и социјалног статуса појединца у тадашњој заједници и природном окружењу. Аутор предочава разноликост аспеката радионице (образовни, васпитни, функционални), наставне методе и средства, корелације са другим школским предметима (ликовна и техничка култура), као и наставне и ваннаставне облике рада.³

Археолошку тематику делимично дотиче и чланак „Нумизматичка збирка – шта, како и зашто”, који потписује Славољуб Петровић (Народни музеј Шабац). Рад је публикован у трећем броју часописа и бави се проблематиком са којом се сусрећу аутори при поставци нумизматичког материјала – избор експоната и начин излагања, врста витрина, осветљење и пратеће легенде. Обухвата и питања излагања нумизматичког материјала у оквиру археолошких збирки, као и расподеле ове специфичне врсте налаза између археолошких и историјских одељења.⁴

Четврти број часописа *Музеји* отвара текст „Преглед досадашњих истраживања Лазаревог града у Крушевцу”, чије ауторство потписује Љубиша Васиљевић (Народни музеј Крушевац). Реч је о првом чланку искључиво посвећеном археологији у новој серији часописа, а којим су представљени резултати

³ Мирко Бабић, „Музејске едукативне радионице – у оквиру интерактивних наставних и ваннаставних активности наших школа”, *Музеји*, бр. 2, 2009, 103–119.

⁴ Славољуб Петровић, „Нумизматичка збирка – шта, како и зашто”, *Музеји*, бр. 3, 2013, 77–83.

археолошких истраживања простора на коме је подигнут средњовековни Лазарев град у Крушевцу. Истраживање локалитета показало је постојање археолошких слојева из свих праисторијских периода, са могућим изузетком винчанске културе. Појединачни налази говоре о животу у античком и рановизантијском периоду, док постоје и индикације о средњовековном насељу, подигнутом пре великог грађевинског подухвата из периода Моравске Србије. Значај средњовековног града потврђују остаци бедема, кула, профаних грађевина и црква Лазарица. Археолошка истраживања сведоче и о активном животу насеља у периоду од 15. до 18. века.⁵

Исти аутор потписује и чланак који, након уводне речи уредника, отвара и пети број часописа. Текст „Античка археолошка збирка Народног музеја Крушевац и сазнања о античкој прошлости крушевачког краја” је посвећен античкој археолошкој збирци Народног музеја Крушевац и њеном значају у проучавању прошлости крушевачког краја у римском периоду. У часопису је, по први пут, садржај подељен по темама, при чему наведени рад представља једини прилог у оквиру поглавља под називом *Археологија*. У тексту се наглашава да је проучавање античке прошлости крушевачког краја у великој мери повезано са развојем поменуте збирке у склопу музеја. За илустрацију корица овог броја часописа одабрана је фотографија фрагментованог рељефно-епиграфског споменика са представом Сола, из збирке која је представљена у раду.⁶

У чланку Сање Миленковић Пађен (незапослени кустос, Нови Сад), публикованог у петом броју, „Музеји у Војводини – стање, могућности, перспективе на основу мултидисциплинарног истраживања”, у оквиру ширег контекста, дат је осврт на број запослених археолога, археолошке збирке и заштиту археолошког наслеђа у Војводини.⁷

На страницама шестог броја *Музеја* уочава се већа заступљеност археолошких тема. Број отпочиње чланком Марина Бугара (Народни музеј Крушевац) „Ранохришћански мозаик у новој сталној поставци Народног музеја Крушевац – пример презентације” који је посвећен подном мозаику откривеном у оквиру ранохришћанске цркве на локалитету Небеске столице (Копаник). Након завршетка сложеног поступка конзервације, Завод за заштиту споменика културе Краљево је мозаик предао на чување Народног музеју Крушевац, где је изложен у новој сталној поставци. У чланку се представљају решења у вези са презентацијом споменика у његовом првобитном положају на самом локалитету, уз придржавање свих конзерваторских и музеолошких стандарда, односно о његовом позиционирању које у потпуности одговара новоизложеном музејском садржају.

⁵ Љубиша Васиљевић, „Преглед досадашњих истраживања Лазаревог града у Крушевцу”, *Музеји*, бр. 4, 2015, 9–24.

⁶ Љубиша Васиљевић, „Античка археолошка збирка Народног музеја Крушевац и сазнања о античкој прошлости крушевачког краја”, *Музеји*, бр. 5, 2017, 9–21.

⁷ Сања Миленковић Пађен, „Музеји у Војводини – стање, могућности, перспективе на основу мултидисциплинарног истраживања”, *Музеји*, бр. 5, 2017, 169–192.

Коначни сегмент рада односи се на пано са легендом – причом о налазу и илустрацијама, укључујући и идеалну реконструкцију мозаика.⁸

У истом броју часописа, у чланку Гордане Чађеновић (Народни музеј Крушевац) „Нови налаз винчанске фигурине из Виткова (заштитна археолошка ископавања 2019. године)” представљени су резултати заштитних археолошких истраживања на локалитету Витковачко поље у Виткову код Александровца која су спроведена током летњих месеци 2019. године. Том приликом откривени су део стамбеног објекта и припадајући кућни инвентар. Најатрактивније откриће свакако је налаз винчанске фигурине великих димензија (висина од преко 40 цм). Ауторка инсистира на контексту налаза, односно чињеници да је фигурина нађена у оквиру стамбене куће, уз жрвањ за мљење жита и део пећи.⁹

Питању конзервације и рестаурације археолошког налаза посвећен је рад Јованке Рашовић (Народни музеј Крушевац) „Конзервација и рестаурација питоса из касноантичког периода (из збирке Народног музеја Крушевац)” објављен у истом, шестом броју часописа *Музеји*. У крушевачком музеју чува се питос великих димензија који, највероватније, потиче са локалитета Зиндан у Ћићини код Алексинца. У раду су детаљно описани процеси конзервације, рестаурације и припреме за излагање питоса у новој сталној поставци музеја.¹⁰

У истом броју часописа, у раду Маје Гојковић (Музеј Војводине, Нови Сад) „Библиографија радова објављених у часопису *Музеји* (1948–1965)” представљен је и библиографски опис прилога посвећених археолошким темама, објављених у бројевима прве серије часописа *Музеји*. Током периода публикавања прве серије часописа, у периоду од 1948. до 1965. године, објављено је петнаест бројева (укључујући и три двоброја).¹¹

По први пут у новој серији часописа *Музеји*, на страницама шестог броја објављена су и два приказа публикација са археолошким темама. Љубиша Васиљевић (Народни музеј Крушевац) представља зборник радова *The Roman Frontier along the River Rhine. The Role of Museums in revitalizing Cultural Landscapes*, Renger De Bruin, Astrid Hertog and Roeland Paardekooper (eds.). Национални комитет ИКОМ-а у Холандији приредио је издање посвећено ревитализацији културног пејзажа на делу римског лимеса, дуж тока реке Рајне. Посебан нагласак дат је улози и значају музеја у реализацији овог подухвата. Представљена публикација садржи осам прилога и предочава драгоцену искуства која се могу применити у музејској пракси. Наведени примери не морају бити инспиративни само

⁸ Марин Бугар, „Ранохришћански мозаик у новој сталној поставци Народног музеја Крушевац – пример презентације”, *Музеји*, бр. 6, 2019, 9–22.

⁹ Гордана Чађеновић, „Нови налаз винчанске фигурине из Виткова (заштитна археолошка ископавања 2019. године)”, *Музеји*, бр. 6, 2019, 23–30.

¹⁰ Јованка Рашовић, „Конзервација и рестаурација питоса из касноантичког периода (из збирке Народног музеја Крушевац)”, *Музеји*, бр. 6, 2019, 117–124.

¹¹ Маја Гојковић, „Библиографија радова објављених у часопису *Музеји* (1948–1965)”, *Музеји*, бр. 6, 2019, 85–116.

за установе лоциране у близини лимеса или посвећене само археологији, већ могу да понуде смернице за обогаћивање понуде и садржаја у вези са бројним делатностима у савременој музеологији. Са друге стране, реч је о збиру активности и идеја који значајно оснажују замисли и тежњу да целокупан европски лимес некадашњег Римског царства, као целина, пронађе своје заслужено место на УНЕСКО-вој листи светске културне баштине. Наравно, у оквиру лимеса као дела светске културне баштине, веома значајан сегмент представљао би велики део римске границе који се простире на територији данашње Србије.¹²

Текст који затвара шести број *Музеја* потписује Светлана Чековић (Музеј Рач, Нови Пазар) представљањем књиге Драгице Премовић Алексић *Цркве и манастири Старе Рашке*. Публикација је резултат ауторкиних вишегодишњих теренских истраживања и предочава поуздан историјат хришћанских споменика Старе Рашке као јединственог културно-историјског простора. Приказ носи поднаслов *Сећање на колеџиницу* и представља својеврсни омаж свеукупним достигнућима Драгице Премовић Алексић.¹³

Нови искорак у обради археолошких тема уочава се у седмом броју *Музеја*. Часопис отвара прилог Гордане Чађеновић и Милана Трифуновића (Народни музеј Крушевац) „Два примера угрожавања значајних археолошких локалитета савременим каменоломима у крушевачком крају”. Чланак скреће пажњу на осетљивост градинских локалитета, који често бивају угрожени дејством савремених каменолома. Наведени су примери ситуација на локалитетима Богомољште у Кукљину и Градиште у Прасковчу.¹⁴

Рад Драгана Јацановића и Теодоре Бранковић (Народни музеј Пожаревац) „Римска сигнална труба од љуштуре морског пужа из Маргума” доноси причу о несвакидашњем налазу са археолошког локалитета Маргум/Морава. Реч је о љуштури морског пужа – *Charonia tritonis* (Тритонова труба). Налаз овакве љуштуре пужа, на великој удаљености од Средоземног мора, и њено несумњиво коришћење као музичког инструмента, указује на велики значај овог налаза и његову детерминацију као, истовремено, и профаног и сакралног предмета. Фотографија овог налаза краси корице седмог броја часописа *Музеји*.¹⁵

Катарина Дмитровић (Народни музеј Чачак) текстом „Археолошки локалитет Двориште Гимназије у Чачку – могућности презентације и стварност”, у истом броју часописа, даје осврт на проблематику конзервације и презентације касноантичког локалитета откривеног у дворишту Гимназије у Чачку, на месту

¹² Љубиша Васиљевић, „*The Roman Frontier along the River Rhine. The Role of Museums in revitalizing Cultural Landscapes*, Renger De Bruin, Astrid Hertog and Roeland Paardekooper (eds.), 2018. Published by ICOM Netherlands. ISBN: 978-90-828845-0-0”, *Музеји*, бр. 6, 2019, 151-159.

¹³ Светлана Чековић, „Драгица Премовић Алексић, *Цркве и манастири старе Рашке*, Музеј ‘Рач’, Нови Пазар, 2015. Сећање на колеџиницу Драгицу Премовић Алексић”, *Музеји*, бр. 6, 2019, 167-169.

¹⁴ Гордана Чађеновић и Милан Трифуновић, „Два примера угрожавања значајних археолошких локалитета савременим каменоломима у крушевачком крају”, *Музеји*, бр. 7, 2020, 9-21.

¹⁵ Драган Јацановић и Теодора Бранковић, „Римска сигнална труба од љуштуре морског пужа из Маргума”, *Музеји*, бр. 7, 2020, 23-38.

предвиђеном за изградњу фискултурне сале. Будући да планирана презентација локалитета у сутерену будуће сале још увек није реализована, а изглед превентивно заштићеног локалитета већ неколико година оставља лош утисак напуштеног градилишта, ауторка сматра да би тренутна слика могла да се измени постављањем паноа са штампаним приказом локалитета или налаза, са циљем афирмације културног наслеђа.¹⁶

Милица Тапавички Илић (Археолошки институт Београд) на страницама рада *Одшкринућа вратица – археолошки музеји на отвореном* уводи читаоца у тему археолошких музеја на отвореном који онедавно проналазе своје место у Србији. Представљени су примери музеја у Радмиловцу код Винче, Стапарима код Ужица и Плочнику код Прокупља. Отворено је и питање о циљној групи посетилаца и музејској педагогији која се примењује у археолошким музејима на отвореном.¹⁷

Тематика рада Бојане Племић (Академија струковних студија Београд, одсек Висока туристичка школа) „Музеји и едукација о баштини: размишљања о потенцијалима за развој туризма наслеђа у Србији” односи се на функцију музеја у промовисању културног наслеђа Србије, не само кроз основну делатност чувања, излагања и интерпретације музејских предмета, већ и путем едукативних активности намењених креирању одговорног локалног друштва у односу према сопственој баштини. Ауторка се посебно залаже за примену иновативне интерпретације археолошког наслеђа, која се све више ослања на употребу нових технологија, при чему наглашава примере са локалитета из римског периода – Сирмијум, Виминацијум и Феликс Ромулијана.¹⁸

Преглед текстова о археолошким темама у новој серији часописа *Музеји* завршава се „Библиографијом радова објављених у часопису *Музеји 2008–2019*”, за коју се побринула Маја Гојковић (Музеј Војводине, Нови Сад). Заокружујући свој рад започет обрадом прилога објављених у првој серији часописа, ауторка је за седми број припремила библиографију радова публикованих у бројевима 1–6 нове серије *Музеја*. У оквиру библиографских описа прилога представљени су и текстови са археолошком тематиком, који су представљени на претходним страницама.¹⁹

Изнети преглед радова обухвата укупно петнаест текстова публикованих у првих седам бројева часописа *Музеји*, који се могу поделити у три целине – осам чланака директно је посвећено археолошким темама (укључујући рад

¹⁶ Катарина Дмитривић, „Археолошки локалитет Двориште Гимназије у Чачку – могућности презентације и стварност”, *Музеји*, бр. 7, 2020, 39–48.

¹⁷ Милица Тапавички Илић, „Одшкринута врата – археолошки музеји на отвореном”, *Музеји*, бр. 7, 2020, 167–174.

¹⁸ Бојана Племић, „Музеји и едукација о баштини: размишљања о потенцијалима за развој туризма наслеђа у Србији”, *Музеји*, бр. 7, 2020, 151–165.

¹⁹ Маја Гојковић, „Библиографија радова објављених у часопису *Музеји 2008–2019*”, *Музеји*, бр. 7, 2020, 193–209.

о конзервацији археолошког налаза), пет текстова има музеолошку тематику (укључујући библиографије радова) са освртом и на археолошку проблематику. а представљене су и две археолошке публикације.

Приметно је да у првом броју часописа нема чланака који се дотичу директно археолошких тема. У другом и трећем броју се, у оквиру радова посвећених широј музеолошкој проблематици, дају осврти и на поједина археолошка питања. Први (једини у броју) рад искључиво посвећен археологији публикован је у броју 4, док се иста ситуација понавља и на страницама броја 5. У бројевима 6 и 7 уочљива је значајно већа заступљеност чланака посвећених археологији. Такви радови су неопходни сваком часопису посвећеном музеологији и потребан је наставак тренда раста заступљености археолошких тема и на страницама часописа *Музеји*. Значајан помак представљало би активирање археолошке секције у оквиру Музејског друштва Србије, будући да су досадашњи покушаји у наведеном смеру остали само на нивоу иницијативе.

Литература

- Бабић, Мирко. „Музејске едукативне радионице – у оквиру интерактивних наставних и ваннаставних активности наших школа”. *Музеји*, бр. 2, 2009. 103–119.
- Бугар, Марин. „Ранохришћански мозаик у новој сталној поставци Народног музеја Крушевац – пример презентације”. *Музеји*, бр. 6, 2019. 9–22.
- Васиљевић, Љубиша. „Преглед досадашњих истраживања Лазаревог града у Крушевцу”. *Музеји*, бр. 4, 2015. 9–24.
- Васиљевић, Љубиша. „Античка археолошка збирка Народног музеја Крушевац и сазнања о античкој прошлости крушевачког краја”. *Музеји*, бр. 5, 2017. 9–21.
- Васиљевић, Љубиша. „*The Roman Frontier along the River Rhine. The Role of Museums in revitalizing Cultural Landscapes*, Renger De Bruin, Astrid Hertog and Roeland Paardekooper (eds.), 2018. Published by ICOM Netherlands. ISBN: 978–90–828845–0–0”. *Музеји*, бр. 6, 2019, 151–159.
- Дмитровић, Катарина. „Археолошки локалитет Двориште Гимназије у Чачку – могућности презентације и стварност”. *Музеји*, бр. 7, 2020. 39–48.
- Гојковић, Маја. „Библиографија радова објављених у часопису *Музеји* (1948–1965)”. *Музеји*, бр. 6, 2019, 85–116.
- Гојковић, Маја. „Библиографија радова објављених у часопису *Музеји* 2008–2019.”, *Музеји*, бр. 7, 2020. 193–209.
- Јацановић, Драган, и Теодора Бранковић. „Римска сигнална труба од љуштуре морског пужа из Маргума”. *Музеји*, бр. 7, 2020. 23–38.
- Миленковић Пађен, Сања. „Музеји у Војводини – стање, могућности, перспективе на основу мултидисциплинарног истраживања”. *Музеји*, бр. 5, 2017. 169–192.

- Петровић, Славољуб. „Нумизматичка збирка – шта, како и зашто”. *Музеји*, бр. 3, 2013. 77–83.
- Племић, Бојана. „Музеји и едукација о баштини: размишљања о потенцијалима за развој туризма наслеђа у Србији”. *Музеји*, бр. 7, 2020. 151–165.
- Рашовић, Јованка. „Конзервација и рестаурација питоса из касноантичког периода (из збирке Народног музеја Крушевац)”. *Музеји*, бр. 6, 2019. 117–124.
- Тапавички Илић, Милица. „Одшкринута врата – археолошки музеји на отвореном”. *Музеји*, бр. 7, 2020. 167–174.
- Чађеновић, Гордана. „Нови налаз винчанске фигурине из Виткова (заштитна археолошка ископавања 2019. године)”. *Музеји*, бр. 6, 2019. 23–30.
- Чековић, Светлана. „Драгица Премовић Алексић, *Цркве и манастири стари Рашке*, Музеј ‘Рас’, Нови Пазар, 2015. Сећање на колегиницу Драгицу Премовић Алексић”. *Музеји*, бр. 6, 2019. 167–169.
- Чађеновић, Гордана, и Милан Трифуновић. „Два примера угрожавања значајних археолошких локалитета савременим каменоломима у крушевачком крају”. *Музеји*, бр. 7, 2020. 9–21.

Примљено: 21. 10. 2021.

Прихваћено: 28. 1. 2022.